

ROZVÍJANIE TECHNICKÝCH ZRUČNOSTÍ ŽIAKOV CEZ TRADIČNÉ ĽUDOVÉ REMESLÁ V REGIONÁLNEJ VÝCHOVE

DEVELOPING TECHNICAL SKILLS OF STUDENTS THROUGH TRADITIONAL FOLK CRAFTS IN REGIONAL EDUCATION

Miroslava Gašparová, Zlatica Hul'ová

Abstrakt

Článok prináša niekoľko úvah a príkladov, ako využiť obsahovú integráciu v primárnom vzdelávaní na rozvíjanie technických zručností mladších žiakov cez regionálny projekt, realizovaný aj v externom prostredí. Rieši problematiku tradičných ľudových remesiel v obsahu primárneho vzdelávania v predmete pracovné vyučovanie a zameriava sa na prierezovú tému Regionálna výchova a ľudová kultúra v oblasti ľudových remesiel.

Kľúčové slová: *primárny stupeň vzdelávania, rozvíjanie technických zručností, tradičné ľudové remeslá, regionálna výchova, externé prostredie*

Abstract

The article presents some considerations and examples of how to use content integration in primary education to develop the technical skills of younger pupils through a regional project, also implemented in an external environment. It deals with the issue of traditional folk crafts in the content of primary education in the subject of vocational education and focuses on the cross-cutting topic Regional education and folk culture in the area of folk crafts.

Key words: *primary level of education, development of technical skills, traditional folk crafts, regional education, external environment*

1 ÚVOD

Súčasná doba so svojou dynamikou neustále prináša obrovské množstvo podnetov a informácií, v ktorých sa musí človek orientovať. Tento fakt sa premietá aj do školskej edukácie, čo prináša časté zmeny, vstupujúce do koncepcie, ale aj obsahu vzdelávania. V predmete pracovné vyučovanie bolo výraznou zmenou po prijatí školskej reformy v roku 2008 jeho vyradenie zo školského plánu v 1., 2. a 3. ročníku základnej školy. Pracovné vyučovanie ostalo len vo 4. ročníku, t.j. 1 rok na primárnom stupni vzdelávania, keďže na Slovensku je primárny stupeň vzdelávania štvorročný. Už v roku 2006 však schválila Európska rada a Európsky parlament dokument „Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie – európsky referenčný rámec“(12), ktorý odporúčal premietnuť do štátneho kurikula. Tento dokument v oblasti matematických kompetencií a základných kompetencií v oblasti vedy a techniky zdôrazňuje okrem vedomostí v oblasti základných vedeckých konceptov, princípov a metód, techniky a technologických produktov a technologických postupov, chápania dosahu vedy a techniky na prirodzený svet aj oblasť zručností, ako schopnosti používať materiály, zaobchádzať s technickými nástrojmi a prístrojmi. Človek by mal

poznať prínos ale aj limity, obmedzenia a riziká technológií pre spoločnosť. Mal by byť schopný zaujať kritický postoj k bezpečnosti a trvalej udržateľnosti v kontexte vedecko-technického pokroku.

Technické kompetencie už predtým definovali viacerí autori (Dyrenfruth M. J., 1990, Layton D., A., 1994, Autio O., Hansen R., 2002). V oblasti rozvíjania technických zručností žiakov však slovenské kurikulum pre primárny stupeň vzdelávania rešpektovalo uvedené odporúčanie iba okrajovo. Po pripomienkach najmä odbornej verejnosti, ktoré priniesli viaceré zistenia (Krupová, Krížová, 2009, Rochovská, 2013, Huľová, 2017, Huľová, Gašparová, Gerová, 2017) evidujeme v následnej reforme kurikula v roku 2015 malý posun a predmet bol zavedený do vyučovania už v 3. ročníku. Potreba rozvíjania technických kompetencií už od vstupu do primárneho vzdelávania sa kompenzuje v procese edukácie rôznymi prostriedkami. Jednou z možností sú výtvarné aktivity na hodinách výtvarnej výchovy, prípadne pri vhodných témach v prírodovede, či v matematike. Kurikulum vytvára priestor aj pre voliteľné predmety, ktoré však školy volia v súlade so svojimi preferenciami a vlastnou profiláciou. Potenciál pre čiastočnú kompenzáciu absencie pracovného vyučovania v nižších ročníkoch primárneho stupňa základnej školy majú aj prierezové témy. Na primárnom stupni sú to: environmentálna výchova, multikultúrna výchova, dopravná výchova, mediálna výchova, výchova k manželstvu a rodičovstvu, osobnostný a sociálny rozvoj a regionálna výchova a ľudová kultúra. Posledná uvedená prierezová téma je v niektorých školách aj voliteľným predmetom (ZŠ Malatiná, ZŠ Slovenská Ľupča, ZŠ Sliach, ZŠ Liptovské Sliache, ZŠ Poniky, ZŠ Heľpa, ZŠ Dobrá Niva a veľa ďalších). Potreba zaradiť regionálnu výchovu do kurikula vyplynula nielen zo snáh oživovania a zachovávanía kultúrnych tradícií, ale aj na základe *Odporúčania na ochranu tradičnej kultúry a folklóru*, ktoré bolo prijaté 15. novembra 1989 na 25. konferencii UNESCO v Paríži. (Gašparová, 2018). Na Slovensku v roku 1992 vznikla z iniciatívy Matice slovenskej nadácia *Prebudená pieseň*, ktorá podporovala aktivity prispievajúce k ochrane, šíreniu a popularizácii tradičnej ľudovej kultúry. Podobne zameraný bol projekt *Oživená tradícia*, ktorého hlavnými garantmi boli Národné osvetové centrum, Etnografické múzeum v Martine, Ministerstvo kultúry a Ústredie ľudovej umeleckej výroby a ktorý mal podporiť inováciu obsahu výchovno-vzdelávacej práce a vplývať na využívanie voľného času pri individuálnej záujmovej činnosti. V roku 1993 vydalo Ministerstvo školstva SR Smernicu na pokusné overovanie organizácie, foriem a obsahu výchovy a vzdelávania a spôsobu riadenia škôl a v roku 1995 schválilo projekt základných škôl s rozšíreným vyučovaním regionálnej výchovy a ľudovej kultúry, ktorý bol overovaný od roku 1992 v ZŠ Liptovské Sliache a v ZŠ Malatiná. Problematika regionálnej výchovy bola predmetom viacerých vedeckých konferencií, napr. Postavenie ľudovej kultúry vo výchovno-vzdelávacom procese (konanej v Poľnom Kesove r. 1993), Ľudová výroba a remeslá v regiónoch (usporiadanej ÚĽUV-om r. 1997); Regionálna výchova a škola (konanej na Pedagogickej fakulte UMB v Banskej Bystrici r. 2002); konferencia o regionálnej výchove (konanej v Liptovskom Mikuláši r. 2008) a mnohých ďalších, Od roku 2012 sa konajú konferencie pravidelne každoročne. Regionálna výchova rozvíja všetky kompetencie, nielen kultúrne povedomie a vyjadrovanie, či spoločenské a občianske kompetencie (12), ale cez svoje obsahové zložky, osobitne tradičnú ľudovú kultúru a jej súčasť tradičné ľudové remeslá aj technické kompetencie.

4.1 REGIONÁLNA VÝCHOVA A JEJ CIELE V OBLASTI TRADIČNÁ ĽUDOVÁ KULTÚRA – TRADIČNÉ ĽUDOVÉ REMESLÁ

Regionálna výchova je proces poznávania svojho najbližšieho prostredia, vlastného prírodného a kultúrno-spoločenského prostredia, ktorým je v primárnom vzdelávaní zvyčajne obec v ktorej žijú, ale predmetom jej záujmu môže byť aj širšie okolie obce, región, alebo jeho časť. Na tomto procese sa žiaci cez svoju osobnú zainteresovanosť na edukácii podieľajú na formovaní svojich postojov k prostrediu svojho domova, svojej obce, zaraďujú ich do svojho hodnotového systému, ktorý podľa aktuálnej úrovne svojich postojov postupne preskupujú a hierarchizujú. Regionálnu výchovu môžeme koncipovať aj ako program rozvoja osobnosti žiaka realizovaný vzájomnou edukačnou interakciou všetkých subjektov vzdelávania, objektov okolitej reality, reálií a javov kultúrneho a prírodného prostredia a vplyvov, ktoré majú dosah na vytváranie postojov žiakov, na ich chápanie a tvorbu hodnôt a ich postupného ukotvovania v hodnotovom systéme.

Regionálna výchova má vo svojom obsahovom portfóliu celé prostredie, v ktorom prebieha – jeho polohu v krajine, geografické osobitosti, povrchové celky, živú a neživú prírodu, regionálnu históriu, prírodné a kultúrne pamiatky, ich ochrana, významné osobnosti regiónu, tradičná ľudová kultúra, obyvateľstvo a multikultúrne podmienky, súčasnosť prostredia (Gašparová, 2018, s. 22 – 23).

V obsahovej oblasti Tradičná ľudová kultúra majú učitelia veľký priestor na výber konkrétnych tém a ich didaktickú transformáciu v rôznych vyučovacích predmetoch. Vzhľadom k tomu, že regionálna výchova vychádza vždy zo špecifík daného regiónu, je v intenciách základných cieľových vymedzení v štátnom vzdelávacom programe plne v kompetencii školského kurikula. Možnosti, ako koncipovať svoje ciele závisia od konkrétnych podmienok, pre ktoré sú formulované. Z pohľadu komplexného rozvoja osobnosti žiaka Rochovská (2013) uvádza niekoľko príkladov:

V oblasti kognitívneho rozvoja žiakov:

- vymenovať aspoň vybrané tradičné ľudové remeslá spracúvajúce textílie, kov,
- drevo alebo iný prírodný materiál
- pomenovať tradičné ľudové remeslo na základe jeho charakteristiky,
- vysvetliť, ako sa v minulosti využívalo prútie na výrobu predmetov dennej potreby,
- demonštrovať výrobu tkaných kobercov,
- rozdeliť tradičné remeselné výrobky podľa materiálu, z ktorého sú vyrobené,
- vytvoriť súvislý text charakterizujúci vybrané ľudové remeslo, ktoré je zachované v jeho obci,
- vyjadriť názor na to, prečo je dôležité poznávať tradičnú ľudovú výrobu aj v súčasnosti.

V oblasti emocionálneho rozvoja a socializácie žiakov:

- so záujmom pozorovať výrobu tradičného remeselného výrobku (napr. tkaného koberca, výšivky) pri exkurzii k ľudovým remeselníkom,
- prejaviť záujem o pozorovanie práce remeselníka,
- vážiť si prácu ľudových remeselníkov, jej originalitu a vyjadriť ocenenie ich práce v diskusii so spolužiakmi,
- prejaviť záujem o ďalšiu návštevu ľudových remeselníkov v rámci školskej exkurzie,
- uvedomiť si hodnotu práce ľudových remeselníkov a prejaviť to aj v mimoškolskej činnosti.

V oblasti psychomotorického rozvoja žiakov:

- vyšívať krížikovým stehom podľa presnej ukážky,
- načrtnúť strih košele tradičného ľudového odevu,

- demonštrovať tkanie na krosnách (zmenšenom modeli),
- vytvoriť z hlíny nádobu podľa vlastnej fantázie,
- vytvoriť knižku, leták, leporelo, nástenku o vybranom tradičnom ľudovom remesle,
- vytvoriť jednoduchý výrobok z drôtu.

2 ROZVÍJANIE TECHNICKÝCH KOMPETENCIÍ ŽIAKOV NA PRIMÁRNOM STUPNI VZDELÁVANIA

Technické vzdelávanie prispieva u žiakov k rozvoju ich praktických pracovných zručností a k získaniu základných užívateľských zručností v rôznych oblastiach ľudskej činnosti. Vzdelávací obsah predmetu pracovné vyučovanie prispieva k vytváraniu životnej a profesijnej orientácie žiakov. Predmet svojím zameraním a obsahom dopĺňa celé základné vzdelávanie o dôležitú zložku nevyhnutnú pre uplatnenie človeka v ďalšom živote a v spoločnosti. (ŠVP, 2015). Tento fakt si uvedomujú aj učitelia, ktorí považujú predmet pracovné vyučovanie za dôležitý a zaujímavý a vnímajú potrebu zavedenia predmetu vo všetkých ročníkoch primárneho stupňa vzdelávania. Rovnaký postoj k predmetu majú aj žiaci (Kožušková, Čopíková, 2011). Kompetencie, ktoré nadobúdajú v predmete sú praktické, žiak rozlíši prírodný a technický materiál, jeho význam pre život človeka, pochopí techniku ako prostriedok každodenného života, spoznáva vlastnosti materiálov, dokáže opracovávať materiál, narábať s náradím, dbá na bezpečnosť pri práci, navrhuje konštrukčné riešenia pre stavbu modelov, pozná ľudové tradície a remeslá, dokáže pripraviť jednoduchý pokrm, pozná zásady stolovania a pod.

2. 1 TRADIČNÉ ĽUDOVÉ REMESLÁ V PREDMETE PRACOVNÉ VYUČOVANIE

Predmet pracovné vyučovanie je v slovenskom štátnom vzdelávacom programe koncipovaný vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce. Zameraný je na rozvoj praktických pracovných zručností a jedným z jeho cieľov pre žiakov je spoznať ľudové tradície, remeslá a zhotoviť tradičné produkty. Plnenie týchto cieľov je zabezpečené cez vzdelávacie štandardy najmä v podoblasti Ľudové tradície a remeslá. V 3. ročníku žiaci dokážu opísať tradície a remeslá predovšetkým vo svojom regióne, vymenovať ich, zhotoviť jednoduché výrobky vychádzajúce z ľudových tradícií, spoznajú remeselnícku dielňu, múzeum, skanzen a rôzne výrobky z materiálov a postupov, ktoré sú charakteristické pre ten-ktorý región a niektoré ľudové tradície: veľkonočné ozdoby, ozdoby z drôtu, výšivky, tkanie a pod. Žiaci 4. ročníka v podoblasti Ľudové tradície a remeslá zvládnu navrhnuť a vytvoriť ozdoby a doplnky inšpirujúce sa ľudovými tradíciami, dokážu vymenovať ľudové remeslá, zhotoviť produkty súvisiace s ľudovými remeslami a tradíciami: ozdoby na sv. Mikuláša, Luciu, produkty tkáčstva, hrnčiarstva, výšivkárstva a iné, podľa tradícií svojho regiónu. (ŠVP ISCED, 2015) Tieto ciele a štandardy sú úzko prepojené s cieľmi regionálnej výchovy v oblasti tradičnej ľudovej kultúry – ľudových remesiel.

3 REGIONÁLNY PROJEKT V TECHNICKOM VZDELÁVANÍ

Projektová metóda je moderný spôsob vyučovania, ktorý zodpovedá požiadavkám na trvalé hodnoty a rozvoj tvorivých schopností žiakov. Projektové vyučovanie má svoje mnohé prednosti, napríklad dôraz kladený na tvorivú aktivitu žiakov, rozvoj iniciatívy, vnútornej motivácie, spolupráce a kooperatívnych vzťahov. V regionálnej výchove sú projekty veľmi efektívne, pretože predstavujú komplexné poňatie každej témy a obsahovej oblasti. Ľudové remeslá sú atraktívnou tematickou oblasťou pracovného vyučovania, preto sa žiaci pre regionálny projekt dokážu nadchnúť a aktivizovať. Ak

žiaci vnímajú konzistentnosť toho čo robia s aktuálnym životným kontextom, prináša plnenie úloh nadšenie a koncentráciu pre plnenie úloh. Projekty pre mladších žiakov môžeme koncipovať ako dlhodobé alebo krátkodobé, vhodnejšie krátkodobé, napríklad „Výskum ornamentu“ na modrotlačových vzoroch (obr.4) alebo „Vianočné medovníčky pre starých rodičov“ (obr. 3). Kognitívne ciele pre tento projekt: žiak spozná potrebné suroviny a pomenuje ich, spozná ich vlastnosti, naučí sa postup pri pečení medovníkov – vyrobí cesto, sleduje dĺžku pečenia (čas), vie premieňať merné jednotky, vymyslí vhodný spôsob zabalenia medovníkov do balíčka, napíše správne adresu, vie, čo je adresa a aký má význam, chápe pojmy adresát a odosielateľ, zdokonaľuje si komunikáciu, rozvíja, myslenie, reč, predstavivosť a tvorivosť, dokáže spočítať výdavok platby za balík a skontrolovať ho. Sociálno-emocionálne ciele: žiak dokáže spolupracovať so spolužiakmi, koordinovať svoje činnosti, nadobúda a formuje svoje osobné vlastnosti: úcta k starším, trpezlivosť, presnosť, dôslednosť, formuje si postoj k ľudovým aj rodinným tradíciám, rozvíja svoju neverbálnu komunikáciu, dokáže dodržiavať pravidlá, dodržiava stanovené úlohy členov projektového tímu. Perceptuálno-motorické ciele: žiak dokáže dodržiavať správne postupy a algoritmy činností – nákup, odmeranie, spracovanie surovín, miesenie, vaľkanie cesta, vykrajovanie, pečenie, dodržiava bezpečnostné pokyny pri práci s nebezpečnými pomôckami – nôž, nožnice, rúra na pečenie, s pomocou dospelého zabaliť balík, správne napísať adresy adresáta aj odosielateľa, dokáže zistiť, pri ktorej priehradke sa balík podáva, dokáže vypísať podací lístok na balík, dodržiava dopravné predpisy pri ceste na poštu a späť.

Žiaci si cez projekty dokážu plastickejšie a konkrétnejšie uvedomiť celkovú integritu prostredia, vzájomné súvislosti a vstupy, ktoré sú nevyhnutné na úspešné dosiahnutie výstupov – splnenie cieľov. Takto získané vedomosti a zručnosti sú trvácnejšie a pevnejšie, pretože sú nadobúdané cez zmysluplné a užitočné činnosti a priamu aktívnu zainteresovanosť žiakov do ich nadobúdania. Ich prínos je aj v kompenzácii absencie pracovného vyučovania v nižších ročníkoch ZŠ.

4 EXTERNÉ PROSTREDIE A JEHO POTENCIÁL

Problematika tradičných ľudových remesiel je veľmi rozmanitá a pre žiakov a regionálnu výchovu aj atraktívna. Má aktivizačný potenciál, umožňuje žiakom nielen zdieľať svoje výrobky medzi spolužiakmi v triede, resp. rodičmi, ale často aj širšou komunitou. Môžu tvoriť, prezentovať aj darovať svoje práce pri rôznych výročných tradičných udalostiach, ktoré súviseli so životom človeka v minulosti. Cez regionálnu výchovu a pracovné vyučovanie sa môžu kontaktovať s externým prostredím a vnímať zmysluplnosť toho, čo poznávajú v škole pre každodenný život. Spoznávajú svet sa tak žiak učí prostredníctvom reálnych, skutočných javov a faktov, ktoré sú v jeho živote prítomné, teda prostredníctvom svojich zážitkov a skúseností.

Externé prostredie však prináša aj iný rozmer do školskej edukácie. Môže priamo do nej vstupovať cez svojich odborných pracovníkov aj cez svoje priestory, v ktorých môžu žiaci nadobúdať nové poznatky aj zručnosti a ktoré v sebe nesú prvky kolatívnych premenných. Pre regionálnu výchovu je externé prostredie najpodstatnejším zdrojom edukačného materiálu. Zastupujú ho rôzne regionálne inštitúcie s potenciálom participovať na kvalitatívnej prosperite osobnosti žiaka, ale aj jednotlivci, miestni, či regionálni remeselníci, výrobcovia hudobných nástrojov apod. Okrem tvorivých dielní v múzeách a galériách, je vhodným partnerským prostredím regionálne osvetové stredisko alebo ÚĽUV (Ústredie ľudovej umeleckej výroby), ktoré ponúkajú veľké množstvo dielničiek, kurzov, exkurzií, a iných foriem, na ktorých žiaci

môžu získavať a zdokonaľovať svoje zručnosti potrebné na zhotovenie tradičných aj aplikovaných výrobkov tradičnými technikami, postupmi a z tradičných – najmä prírodných materiálov. Oblíbenými remeslami je hrnčiarstvo – deti si radi skúšajú vyrobiť vlastný výrobok na hrnčiarskom kruhu, ale aj textilné techniky – paličkovanie (obr.2), vyšívanie, tkanie, prácu s kožou – vybíjanie, vyrezávanie, práca s kovom, ktorú reprezentuje drotárstvo, ďalším zaujímavým a pre žiakov vhodným remeslom je medovníkárstvo, modelovanie a pečenie obradového pečiva zo slaného cesta, ale aj práca s drevom, prútím či kukuričným šúpolím. Osobitnou oblasťou je zdobenie veľkonočných vajčiek tradičnými technikami – vosková batika, farbenie v cibulových šupkách, vyškrabovanie vzorov, obliepanie slamou, sitinou a podobne.

Obr.1 Deň remesiel Obr.2 Paličkovanie Obr.3 Pečenie medovníkov Obr. 4 výskum ornamentu
Zdroj: Gašparová, 2018

Okrem priamej účasti žiakov v zariadeniach mimo školy, môžu školy využívať aj jednoduchšiu formu – remeselník príde priamo do triedy a tam prezentuje ukážky svojej práce, technologické postupy a zapája do nich aj žiakov. Takto organizované zážitkové aktivity nenarúšajú organizáciu vyučovania a je možné ich realizovať počas jednej, resp. dvoch vyučovacích hodín. Niektoré školy organizujú takto zamerané akcie aj ako celoškolské, napríklad Deň remesiel v ZŠ Slovenská Ľupča (obr.1) a mnohé ďalšie.

5 ZÁVER

Remeselné tradície majú na Slovensku bohaté zastúpenie, mnohé z nich pretrvali až do dnešnej doby. V súčasnej dobe rýchleho životného tempa, sa toto kultúrne dedičstvo dostáva do úzadia a je čoraz ťažšie odovzdať jeho posolstvo mladej generácii. Ciele výchovy a vzdelávania sú zamerané aj na tieto témy a vyžadujú kompetentného učiteľa aj s istou mierou zanietenia pre jej kvalitné uchopenie a didaktickú transformáciu do vyučovania aj pracovného vyučovania. Dobrým komplexným prístupom k obsahu aj procesom pri plnení edukačných cieľov vzdelávanie podporuje vyváženosť racionálneho s emocionálnym a materiálneho so spirituálnym aspektom života jedinca pre skvalitnenie života a trvalo udržateľný svet pre nasledujúce generácie.

Príspevok vznikol v rámci grantovej úlohy VEGA č. 1/0383/19 Analýza stavu v technickom vzdelávaní a rozvoj technických zručností žiakov na primárnom stupni školy, ktorého zodpovedná riešiteľka je doc. PaedDr. Zlatica Hul'ová, PhD., (2019 - 2021)

Literatúra:

5. AUTIO, O., HANSEN, R., Defining and measuring technical thinking: Students technical abilities in Finnish comprehensive schools, *Journal of Technology Education*, Finland, vol. 14/issue 1, s. 5-19, 2002
6. ČELLÁROVÁ, L.; *Ľudové tradície a ľudové remeslá na Slovensku a ich využitie v štúdiu učiteľstva 1. st.* ZŠ. Banská Bystrica : PF UMB, 1997. ISBN 80-8055-129-4
7. DYRENFURTH, M. J., Technological literacy: Characteristics and competencies, revealed and detailed, H. Szydłowski, & R. Stryjski (eds.) *Technology and school: Report of the PATT conference*, Poland, 1990, s. 26-50
8. GAŠPAROVÁ, M.; Projekt základných škôl s rozšíreným vyučovaním regionálnej výchovy a ľudovej kultúry ako fragmentu kultúrneho dedičstva – skúsenosti a perspektívy. In: Eds. M. Gašparová, Š. Ligas: *Odkaz kultúrneho dedičstva v primárnej edukácii.*. Banská Bystrica : PF UMB, 2009. ISBN 978-80-8083-703-7
9. GAŠPAROVÁ, M.; *Regionálna výchova v ranej edukácii.* Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 2018. ISBN 978-80-557-1413-4
10. HUL'OVÁ, Z., GAŠPAROVÁ, M., GEROVÁ, Ľ. 2017: Pupils' competences in Technical Competences in Technical Education at Primary School. SGEM 2017 : 4rd international multidisciplinary scientific conference on social sciences & arts, 24-30 August 2017, Albena, Vol. 3 - Education and educational research, s. 419-426 - Sofia : STEF92 Technology, 2017 ; SGEM 2017 - international multidisciplinary ISBN 978-619-7408-22-5; ISSN 23675659
11. HUL'OVÁ, Z.; Regionálna výchova v pracovnom vyučovaní vo 4. ročníku primárnej školy. In *Škola s regionálnou výchovou : zborník príspevkov z konferencie Slovenská Ľupča*, 30. 11. 2012. Banská Bystrica : Združenie pedagógov zo škôl s regionálnou výchovou, 2013. ISBN 978-80-971615-8-3, s. 19-23
12. KOŽUCHOVÁ M., ČOPÍKOVÁ J., Teachers' and students' attitudes toward technical education in elementary school = Postoje učiteľov a žiakov k pracovnému vyučovaniu, Conference *Cesty demokracie vo výchove a vzdelávaní XIII*, Slovak Republic, 2011, s. 106-124;
13. KRUPOVÁ, I.; Tradičné ľudové remeslá ako prostriedok rozvíjania kľúčových kompetencií žiakov. In Ligas, Š., Gašparová, M. (eds.) *Odkaz kultúrneho dedičstva v primárnej edukácii.* Banská Bystrica : PF UMB, 2009. ISBN 978-80-8083-703-7, s. 110 – 114
14. KRUPOVÁ, I., KRÍŽOVÁ, J. 2009. Prostriedky edukácie pri uplatňovaní tradičných ľudových remesiel v edukačnom procese na 1. stupni ZŠ. In *Pedagogické rozhľady*, ISSN 1335-0404, 2009, roč. XVIII, č. 3, s. 3-7. Dostupné: <http://www.rozhlady.pedagog.sk/cisla/pr3-2009.pdf>
15. LAYTON D., A school subject in the making? The search for fundamentals. In D. Layton (ed.) *Innovations in science and technology education*, France, vol. 5, 1994, UNESCO
16. Odporúčanie Európskeho parlamentu a Rady z 18. decembra 2006 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie, Slovak Republic, 2006, s. 1-12, <https://www.minedu.sk/data/att/2318.pdf>
17. ROCHOVSKÁ, I.; Tradičné ľudové remeslá jako súčasť regionálnej výchovy v primárnom vzdelávaní. In *Regionálna výchova Regionálna výchova ako súčasť školského vzdelávacieho programu. Slovenská Ľupča*, : Združenie pedagógov s regionálnou výchovou, 2013, s. 18. ISBN 978-80-971-316-9-2
18. Štátny vzdelávací program pre ISCED 1, ŠPÚ, 2015

Kontakt

PaedDr. Miroslava Gašparová, PhD.
Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta
Ružová 13, 97411 Banská Bystrica, SR
Tel: +421 466 48 61 kl. 4519
E-mail: miroslava.gasparova@umb.sk

doc. PaedDr. Zlatica Huľová, PhD.
Katolícka univerzita, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
Tel: +421 905 609 549
E-mail: zlatica.hulova@ku.sk